

reconquesta els bisbats reben molta influència de l'organització comtal. Són importants els intents de Vic per esdevenir metropolità. Són també molt importants per a conèixer l'organització i el territori dels bisbats a l'Edat mitjana les visites pastorals de Girona, Barcelona i Vic, sobretot les de Girona, que són les més riques. Finalment, al segle XVI, de part dels bisbats de Vic i Urgell es forma el de Solsona. Ha estat l'última delimitació de bisbats fins avui. Els enclaus dels bisbats de Catalunya no fan difícil, per tal com són pocs, una nova delimitació més propera a la de les divisions civils d'avui; només a Lleida aquesta tasca és una mica més complicada. Amb tot, si no se segueix la tradició és impossible que una reorganització pugui ésser acceptable a la realitat històrica. És quasi impossible de coordinar la divisió civil amb la històrica dels bisbats.

Intervenèn el PRESIDENT i els Srs. F. DURAN I CAÑAMERAS (tendència independentista dels bisbes catalans respecte a Narbona i intents metropolitans de Vic), i M. COLL I ALENTORN (precisions locals sobre Egarà i l'actual Terrassa). — JOAN-F. CABESTANY, Secretari.

13 maig 1955: Llengua i Literatura. — Presideix el Sr. R. ARAMON I SERRA.

El Sr. JOSEP PERENYA parla de *Les disposicions testamentàries de Verdaguer*.¹ El testament del 3 de juny fou preparat per V. Serra i Boldú i molt discutit per Mn. Cinto, el qual, finalment, després de molts precís, el signà. Són llegits els apartats més importants de l'escriptura de poders atorgada per Verdaguer (que el Comunicant dóna a conèixer per primera vegada); amb aquest document, Verdaguer concedeix amplis poders als Srs. Viada i Lluch, Busquets i Punset i d'altres, perquè puguin disposar dels seus llibres, papers i edicions; assenyala com a marmessors els apoderats que havia designat anteriorment; i deixa la seva biblioteca al Seminari de Barcelona i els drets literaris a la Diputació Provincial de Barcelona. Llegeix un document redactat pel Sr. Viada i Lluch que creu inèdit, en el qual aquest explica com Verdaguer fou traslladat del carrer d'Aragó, de casa la família Duran, a Villa Joana. Els amics del poeta creien haver-lo alliberat de la família Duran, però no fou així. Quan el 3 de juny un grup d'amics, amb el notari Ricard Permanyer, es presentà a Villa Joana, Empar Duran exigí que el testament fos atorgat en presència del seu marit; després d'un diàleg molt viu entre el notari Permanyer i Empar Duran, Verdaguer ordenà que aquesta sortís de la cambra i signà el document en presència de dos testimonis. En una visita que li feren Mn. Valls i Mn. Costa, els donà un manuscrit perquè l'esquincessin i documents importants. El dia 9 de juny envià una carta a l'alcalde dient que volia testar de nou. L'alcalde cregué que la carta no era autèntica; hi anà amb el notari Borràs de Palau i dos metges, per si calia certificar un estat anormal de Verdaguer, però fou comprovat que tenia el perfecte ús de les seves facultats mentals. Verdaguer reconegué la carta com a autèntica i digué que volia fer un altre testament més d'acord amb la seva consciència. En aquest segon testament deixa com a hereus la seva família adoptiva. Conclou el Comunicant que ambdós testaments són legals, que el del dia 3 fou atorgat sota fortes pressions, i que el del dia 10 respon a les últimes voluntats de Verdaguer.

Intervé el PRESIDENT. — CARME BOYÉ, Secretari.

21 maig 1955: Llengua i Literatura. — Presideix el Sr. R. ARAMON I SERRA.

El Sr. EDUARD VALENTÍ parla sobre *La composició del primer proemi de Lucreci*. Fins a l'edició de Diels de l'any 1923 els sis versos del proemi I *De rerum natura*, 44-49, eren, o bé omesos totalment, o bé transposats després del vers 61; a partir de Lachmann l'omissió es féu general. La reivindicació del text dels manuscrits fou empresa per

1. Una versió ampliada d'aquesta comunicació va inclosa en el llibre *Els darrers dies de la vida de Jacint Verdaguer*, "Biblioteca Verdagueriana", vol. III (Barcelona 1955).

Bignone el 1919, i des d'aleshores els versos han tornat a figurar en les edicions. El problema es posa en els termes següents: a) Després de l'himne inicial a Venus, aquests sis versos afirmen el principi epicuri segons el qual els déus no tenen contacte amb nosaltres; el passatge contradiu els versos precedents; b) Aquesta contradicció és un reflex de la contradicció entre l'himne i el poema sencer; c) L'antiguitat del passatge és indubtable, car es troba en totes les edicions; no ofereix tampoc cap dubte la seva atribució a Lucreci; d) Aquests versos es troben repetits en un passatge del llibre II, 646-651, on s'adiuen perfectament amb el context; e) Lucreci acostumava a aprofitar passatges ja elaborats en substitució d'altres de poc satisfactoris; f) El proemi del llibre I consisteix en un complex d'elements no ben fosos entre ells. Partint d'aquests antecedents, el Comunicant proposa la interpretació següent: L'antiguitat d'aquests versos fa inversemblant l'atribució a un *interpolator irrisor* o *Christianus*; no sembla, però, explicable que els destinés aquí definitivament (hipòtesi de Bignone i Friedländer), ni es pot considerar una interpolació del mateix poeta (hipòtesi de Lachmann), puix que la seva funció és provisional. En què consistia aquesta funció? A preparar la redacció d'una transició que conciliés l'himne a Venus amb la diatriba antireligiosa següent. Si hom té en compte el passatge VI, 68-79, segons el qual els déus poden influir en els homes pels *simulacra* que esmenten; que la pregària a Venus només demana la pau per al poeta i el seu amic Memni; que, segons afirma Lucreci, els éssers immortals posseeixen la pau, i l'allusió a la incomunicació entre els déus i els homes, la transició projectada per Lucreci devia haver estat del tipus següent: 1) dels déus pot venir-nos pau, puix que la pau està en llur essència; 2) la pau no ens vindrà en forma de premi, ni ens serà negada com a càstig, sinó que l'obtindrem gràcies a la comprensió de llur natura. Aquesta hipòtesi té l'avantatge de reduir al mínim la contradicció entre el proemi i el poema: l'únic element incompatible dins la doctrina epicúria és el fet que la pau sigui «demanada».

Intervenien el PRESIDENT i el Sr. J. VERGÉS. — CARME BOYÉ, Secretari.

27 maig 1955: Història. — Presideix el Sr. FERRAN SOLDEVILA.

El PRESIDENT informa sobre el VI Congrés Internacional d'Estudis Sards, celebrat a Càller els dies 1-8 de maig.

El Sr. JAUME VICENS I VIVES presenta la seva comunicació sobre *La formació de la burgesia catalana del segle XIX*.¹ Manifesta que l'intent d'estudiar el segle XIX a casa nostra el portà a estudiar el període de 1714 a 1833, que serà la base de la present comunicació. Aquests anys constitueixen una etapa de formació i posen en relleu el gran esforç que féu Barcelona. L'any 1833 la burgesia era ja formada i tenia unes directrius determinades. L'any 1719 només existien a Barcelona quatre comerciants disposats a comerciar amb Amèrica; l'any 1833 aquest nombre ha ascendit a sis-cents. Des de 1730 a 1745 el país es refà, i el vi és la base d'aquesta prosperitat. L'abolició de les duanes interiors és un triomf de la burgesia, que pressiona el Govern. En aquella època és fundada la Real Compañia de Comercio de Barcelona, que l'any 1758 agrupa quaranta-un comerciants, d'una edat mitjana de cinquanta-vuit anys —generació vella i cansada, doncs. L'any 1763 és fundada la Junta de Comerç, formada també per quaranta-un comerciants, molt més joves que no els de la Real Compañia —la mitjana de l'edat és de trenta-vuit anys. Aquesta Junta inicia l'any 1765 el comerç del sucre amb Amèrica, i al cap de pocs anys té a les mans tot el comerç de sucre al Mediterrani. L'acumulació dels capitals del comerç del sucre fou la base de les indies. Pierre Vilar diu que l'any 1765 la força econòmica passa del centre de la Península a la perifèria. La revolució del cotó fracassà. Aquesta generació inquieta té un diari

1. Una versió ampliada d'aquesta comunicació ha estat publicada, en castellà, a "Estudios de Historia Moderna", IV (1954 [1955]), 349-391.